

Tézisek a könyvtári törvényről

Archimedesi pont

Alkotmányos axióma

Az állampolgároknak joguk van az információhoz, művelődéshez és szellemi rekreációhoz.

Könyvtárosi posztulátum

E hármas jog érvényesítésének alapvető eszköze a könyvtár.

Az axióma és a posztulátum szintézise

Minden állampolgárnak joga van a könyvtári ellátáshoz.

1. Folyomány

A könyvtári törvény nem a könyvtárakhoz és könyvtárosokhoz szól, hanem az állampolgárokhoz és a könyvtári ellátásért felelősséget viselőkhöz.

2. Folyomány

Az állampolgárok, illetve képviselőik állapítják meg mindenkori anyagi lehetőségeik függvényében, mennyit tudnak és mennyit óhajtanak a könyvtári ellátásra áldozni.

Következmény

A törvény nem ad egzisztenciális garanciát sem könyvtárnak, sem könyvtárosnak, nem írhat elő fenntartási normatívákat, csak kötelezettségeket.

Szélfd óhaj

A művelődési kormányzat törvényadta joga és kötelessége, hogy időről időre szakmai irányelveket, ajánlásokat bocsásson ki a könyvtárfenntartók útbaigazítására.

A gazda törvénye

A nyilvános közkönyvtári rendszer fenntartói

1. A helyi önkormányzatok tartják fent a helyi könyvtárakat.
2. A megyei közgyűlések tartják fent azokat a szolgáltatásokat, amelyek a megyében működő nyilvános közkönyvtárak rendszerszerű működéséhez szükségesek (megyei alrendszerek).
3. Az állam tartja fent az országos könyvtári rendszer működéséhez és a globális rendszerhez való csatlakozáshoz szükséges szolgáltatásokat, valamint a nemzeti könyvtárat és a nyilvános közkönyvtárakat egyes szakterületeken.

Folyomány

Aki fizet, az rendeli a muzsikát.

Ellentétel

Zene nélkül nincs műélvezet.

1. Figyelmeztetés beképzelt fenntartóknak

A komponálásnak is megvannak a maga szabályai.

2. Figyelmeztetés erőtlen fenntartóknak

Jobb ma egy ellátó rendszer, mint holnap egy tönkrement saját könyvtár.

3. Figyelmeztetés a megyei közgyűléseknek

A megyei rendszer működtetésére nem egyedüli megoldás egy megyei könyvtár fenntartása.

4. Figyelmeztetés a főnökségnek

Egy dolog a nemzeti könyvtár és egy másik az országos rendszer működtetéséhez szükséges szolgáltatások köre.

Mezőgazdasági tapasztalat

Jobb a szilvórium, mint a vegyes gyümölcs, bár mindkettő iható. Miért ne igyunk szilvóriumot?

A könyvtári ellátás garanciái

A nyilvánosság törvénye

Mindenki, megkülönböztetés nélkül, azonos feltételekkel használhatja a nyilvános közkönyvtárakat.

1. Kiegészítés

Az is, aki nem helyben lakik.

2. Kiegészítés

Az is, aki nem magyar állampolgár.

A semlegesség törvénye

Cenzúramentesség, politikamentesség, ideológiai elkötelezetlenség, világnézeti kiegyensúlyozottság.

Az igény és az érték ellentmondása

Közpénzből csak értéket? – avagy mit kíván az adófizető könyvtárhasználó?

Az esélyazonosság követelménye

A korból, nemből, nyelvből, nemzetiségből, fizikai és szellemi állapotból, lakóhelyből, s minden egyéb körülményből eredő hátrányok kiegyenlítése.

A garanciák értelmezése

Nem megszegése az általános szabálynak, ha a fenntartó

1. egyes használói csoportok részére kedvezőbb használati feltételeket és körülményeket teremt,
2. a természetes személyek részére kedvezőbb használati feltételeket és körülményeket teremt, mint a jogi személyeknek,
3. egyes gyűjteményrészecskék vagy szolgáltatások használatát állományvédelmi szempontból korlátozza, vagy a 16 éven aluli korcsoportok részére külön részlegben nyújtja a könyvtári szolgáltatásokat.

Tételek a könyvtári ellátás mibenlétéről, avagy a könyvtári rendszer fogalma

A túlszabályozás hátulütője

Minél részletesebb a törvény, annál több marad ki belőle.

A rendszer követelménye

Nem izolált intézményekre, hanem rendszerre épüljön a könyvtári ellátás.

1. Folyomány

A használó számára szükséges dokumentumok és információk csak egy részét célszerű a helyszínen tárolni, más részüket a rendszernek kell nyújtania.

Határozott kívánalom

Minél biztosabban, minél gyorsabban, minél olcsóbban.

2. Folyomány

Nincs értelme meghatározni a könyvtári minimumot.

A rendszer szintjei

A könyvtári ellátás rendszerében három szint különböztetendő meg, úgymint

1. A nyilvános közkönyvtárak országos rendszere,
2. az ország valamennyi könyvtárából álló rendszer,
3. a globális könyvtári rendszer.

1. Folyomány

A könyvtári törvénynek a nyilvános közkönyvtárak rendszerére (s azok alrendszereire) kell korlátozódnia, megjelölve a további szintekhez való kapcsolódási pontokat.

2. Folyomány

Ha rendszert akarunk, azt működtetni is kell.

A 2. folyomány folyamánya

A működtetés is pénzbe kerül.

1. Lehetőség

Nem nyilvános közkönyvtár fenntartója nyilvánossá teheti könyvtárát, ha a törvény előírásainak aláveti magát.

2. Lehetőség

A könyvtári ellátásért felelős fenntartó megbízhatja nem közkönyvtár fenntartóját a nyilvános könyvtári szolgálat ellátására a törvény előírásainak megfelelően.

A könyvtár sine qua nonja

1. Szakképzett könyvtáros nélkül nem működhet önálló könyvtár.
2. A könyvtárosság felsőfokú szakképzettséget jelent.
3. A könyvtáros nem születik, hanem szakképződik az iskolarendszerben.

1. Kiegészítés

A könyvtári asszisztens nem könyvtáros.

2. Kiegészítés

Adott körülmények között a számítástechnikus, közgazdász, mérnök stb. is könyvtárosnak számít.

A gazda törvényének folyamánya

Könyvtáros, légy jóban fenntartóddal, ha jót akarsz magadnak és könyvtáradnak.

A könyvtári szolgáltatások summázata

Ha megvan a könyvtárban, amit keresel, odaadom;

ha nincs meg, megmondom, hol van,

ha szükséged van rá, megszerzem számodra.

A könyvtári állomány törvényei

A gazda törvényének folyamánya

A könyvtár, s vele együtt az állomány tulajdonosa a fenntartó.

A használat törvénye

A könyvtár azért szerzi be a dokumentumokat, hogy elkopjanak.

1. Kivétel

A muzeális értékű darabok.

2. Kivétel

A tartalmi vagy formai okok miatt archiválendő darabok.

A szabadpolc törvénye

A könyvtár állománya legyen szabadon hozzáférhető a használók számára.

1. Kivétel

Különleges értékek.

2. Kivétel

További kivétel ne legyen.

A káló törvénye

A könyvtári állomány nemcsak természetes úton kopik, hanem illegális privatizáció révén is.

Következtetés

A könyvtáros annyira tehető felelőssé a megőrzésért, amennyire a fenntartó gondoskodott az állományvédelem feltételeiről.

A gazda törvényének folyamánya

A fenntartó engedélyezi az igazolatlanul hiányzó dokumentumok törlését.

A pénz törvényei

Az ingyenesség relativitásának törvénye

Ami jár, az is pénzbe kerül.

Kérdés

Ki fizet érte?

1. Válasz

Általában mindenért az állampolgár fizet.

2. Válasz

Különösen a könyvtárhasználó.

1. Kivétel

A könyvtár helybeni használata ingyenes.

2. Kivétel

Minden, amiért a fenntartó hajlandó fizetni.

3. Kivétel

Amiért bárki más hajlandó fizetni.

A szociális piacgazdaság szabályai

1. A beiratkozási díjat és a késedelmi díjat limitálni kell.
2. A szolgáltatásokért önköltséges vagy az alatti ár állapítható meg.
3. Az állampolgároknak nyújtott szolgáltatásokból nem származhat profit.
4. Kezelési díjat tilos szedni nyomtatott dokumentumok kölcsönzéséért.

1. Kérdés

Nyomtatott dokumentumok-e a kurrens folyóiratszámok?

2. Kérdés

S mit szólnak mindehhez a szerzői jogok tulajdonosai?

A gazda törvényének folyamánya

A térítési díjakat a megadott keretek között a fenntartó szabja meg.

A felügyeleti és fenntartói arányosság

Minél több a pénze az országos szakmai felügyeletnek, annál nagyobb a beleszólása a fenntartók dolgába. Minél kevesebb a pénze, annál több a jó tanácsa.

Ellentétel

Minél kevesebb pénze van a fenntartónak, annál jobban szereti az országos szakmai felügyeletet. Minél több a pénze, annál kevésbé törődik vele.

Szankcionálási folyamat

Irgum-burgum.

Papp István

ZIRC. Ciszterci Apátság a templommal

A Magyar Könyvtárosok Világtalálkozója

Most már elmondhatjuk: sikerült hagyományt teremteni a magyar könyvtárosok „nemzetközi” szakmai konferenciájából.

Az első 1980-ban volt. Itt fogalmazódott meg az, hogy a találkozót rendszeresen meg kell szervezni.

„Kijelentjük, hogy a Magyarok Világszövetsége kezdeményezésére kezdetét vette a külföldön élő és dolgozó magyar és a Magyarországon élő könyvtárosok eszmecseréje; kívánatosnak tartjuk, hogy a megkezdett eszmecserét folytathassuk a következő években is” – idézet a találkozó ajánlásából.

Ezt követően került sor 1985-ben, az Országos Széchényi Könyvtár budavári új otthonában a II. világtalálkozóra, mely a Magyar Könyvtárosok II. Tudományos Találkozója elnevezést viselte. A meghívott vendégek jellemzően a szóránymagyarság köréből kerültek ki, velük a budapesti nagykönyvtárak képviselői találkoztak. A konferencia a tudományos ülészak ünnepélyességével működött.

1992-ben jött létre a III. találkozó. A rendszerváltás szellemében kapcsolódott a Magyarok Világszövetségének egyéb, világtalálkozó programjaihoz. Jelentősége abban állt, hogy a korábban kirekesztett határon túli magyar könyvtárosokat is meg tudtuk hívni a találkozóra. Költségeiket az Országos Széchényi Könyvtár szponzorok bevonásával fedezte.

Ezt a hagyományt folytattuk és fejlesztettük tovább az idén. Pedig de szegényen vágunk bele!

A találkozó gondolata már felvetődött 1994 tájékán, de az intézmény vezetősége reménytelennek látta a szűkös gazdasági helyzetben, létszámleépítések közepette ennek a nagyszabású rendezvénynek a megszervezését. Az érdeklődő levelek és a Magyarok Világszövetsége elnökségének biztatására az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója az év elején mégis úgy döntött, hogy bár rövid idő áll rendelkezésre – és anyagilag sincs semmi biztonság – mégis belevág a találkozó megszervezésébe. A Magyarok Világszövetsége felkérésére *Poprády Géza* főigazgató úr elvállalta a fővédnöki tisztelet, és vele a felelősséget is.

A szervezést – a szponzorok felkutatását, a gyakorlati kivitelezést – a Könyvtártudományi és Módszertani Központ oktatási és módszertani osztálya kapta feladatul. Örömmel tettünk eleget a megbízásnak és mert hittünk benne, hogy sok támogatót tudunk megnyerni az ügynek. Megérdemlik, hogy ezúttal is köszöntsük őket:

- Művelődési és Köznevelési Minisztérium Határon Túli Magyarok Főosztálya és Kulturális Örökség Főosztálya
- Magyarok Világszövetsége
- Nemzeti Kulturális Alap
- Művelődési és Szabadművelődési Alapítvány
- Budapest Főváros I. kerülete Polgármesteri Hivatal
- Illyés Közalapítvány

- Állami Vagyonügynökség Rt.
- Iskolai Könyvtárakért Alapítvány
- Psion Magyarország Kft.
- IQSoft Rt.

1996. augusztus 7–10. között két színhelyen zajlott a találkozó: Budapesten és Debrecenben.

A közel száz résztvevő 18 országból érkezett. A legtöbben Erdélyből, de voltak Horvátországból, Norvégiából, Ausztriából, Svájcban, Franciaországból, az Egyesült Államokból stb.

A rendezvény központi témája: A kisebbségi és a többségi társadalom kommunikációja címet viselte. Az egyetemes magyar kultúra és a határok között érvényesülő nemzeti összefogás stratégiai érdekeit tartottuk szem előtt.

Hogy vendégeink minél több magyar könyvtárossal tudjanak találkozni, a szakmai tanácskozást összekapcsoltuk a Magyar Könyvtárosok Egyesülete évi vándorgyűlésével.

A tanácskozás résztvevőinek köszöntése az Országos Széchényi Könyvtár dísztermében történt. Budapest I. kerületének polgármestere adott fogadást. Köszöntőt Poprády Géza főigazgató, dr. Kiszely István alpolgármester és Szijártó István, a Magyarok Világszövetsége elnökségi tagja mondott.

Megtisztelte jelenlétével néhány volt kollégánk az estét, akik a korábbi találkozó résztvevői voltak: dr. Havasi Zoltán, dr. Ferenczy Endréné, dr. Somkuti Gabriella, dr. Vekerdi József.

Az érdeklődők megtekintették az OSZK királyian impozáns épületét, a gyűjteményeket, valamint májusban megnyílt múzeumát is.

A fogadáson egykori KMK-s kollégánk, Sebő Ferenc, aki a 70-es években könyvtárépítésként dolgozott, majd a táncművelés egyik megszervezője, a magyar népzene kiváló ismerője és művelője lett, beszélt a magyar népdalok jellemzőiről típusairól, jó néhányat be is mutatott énekelve, és különböző népi hangszereken kísérve.

Különbusszal mentünk Debrecenbe, ahol csatlakoztunk a könyvtáros vándorgyűlés rendezvényeihez: a plenáris ülésen voltunk jelen, és az esti baráti találkozó.

Augusztus 9-én a DATE rektori tanácstermében volt a plenáris ülés. A köszöntések elhangzása után dr. Romsics Ignác, az ELTE történelem professzora tartott előadást Az etnikai konfliktusok történeti okai Közép- és Kelet-Európában címmel. Az előadásnak rendkívüli sikere volt, kitűnően alapozta meg a tanácskozás további menetét (számunkban olvasható). Az előadást követő kötetlen beszélgetésben arról volt szó, hogy „mit ér az ember, ha magyar” (?), milyen felelősséget ró rá és mit tehet, ha történetesen magyar és könyvtáros mondjuk, a Kárpát-medencében, vagy az Egyesült Államokban.

Dr. Deé Nagy Anikó beszélt a marosvásárhelyi Teleki Téka jelentőségéről, tevékenységéről, az ott dolgozó magyar könyvtárosok felelősségéről és helyzetéről. Az előadást e számunkban olvasható számtalan kérdés követte.

Az igazi elmélyült munka a délutáni szekcióüléseken folyt, ahol a közös tennivalók gyakorlati számbavétele is megtörtént.

A szekcióülések 4 témát öleltek fel:

1. A kisebbségi és a többségi társadalom kommunikációja, elnök: Somogyi Pálné. Néhány előadó: Kiss Jenő, Fülöp Mária, Galambos Ferenc Ireneus stb.
2. A kisebbségek könyvtári ellátása, könyvkiadás, könyvterjesztés, elnök: Rády Ferenc. Néhány előadó: Lőrincz Livia, Szabó Zsolt stb.
3. Külföldi hungarikagyűjtés-, feltárás, elnök: Kovács Ilona. Néhány előadó: Oroszlán Judit, Fáskesti Mária, Bakó Elemér, Újvári Mária stb.
4. Gépesítés a könyvtárban, elnök: Berke Barnabásné. Néhány előadó: Victor F. Marx, Maria-Anna Courage stb. (A szekcióülésekről a jövő számban hozunk részletes beszámolót.)

A plenáris ülést elnökölő Poprády Géza főigazgató úr javaslatát örömmel fogadták a résztvevők, hogy minden 4. évben – „az olimpia évében” – találkozzanak a magyar könyvtárosok. Volt, aki a 4 évet kettőre rövidítette volna, de végül is abban maradtunk, hogy az OSZK azt vállalja, hogy négy évente megrendezi a világtalálkozót.

A búcsúvacsorára a Park Hotelben került sor. A pohárköszöntő és a további köszöntések után Somkuti Gabriella saját verseit mondta el. Sokunk szemébe könnyet csalt, ahogy emléket állított a kisebbségi sorban élő magyar nők helyzetének.

Jó és szép találkozó volt. Valamennyien úgy éreztük, jó együtt lenni, jó, hogy tudunk találkozni, egymásnak erőt, biztatást adni, mert mindannyiunknak a saját területén kell helytállnia, „embernek és magyarnak”. Senki nem mentheti fel ezalól, mert ez a sorsa.

A másnapi hortobágyi kirándulás a társaságot még jobban összerázta lelkileg (és testileg is). A szó szoros értelmében. Szekerezés közben ismerkedtünk a puszta csodáival.

dr. Csapó Edit

Nem politikai, szakmai tevékenység

Hölgyeim és Uraim!

Kedves Kollégánók, Kedves Kollégák!

1980, 1985 és 1992 után ez a negyedik találkozója a világ különböző országai-ban élő magyar, magyar származású könyvtárosoknak.

Az első kettőn – mint emlékezetes – csak a nyugaton élő szórványmagarság könyvtárosai vettek-vehettek részt. 1992-ben már „felfedeztük”, hogy a szomszédos országokban is vannak magyar könyvtárosok.

Szakmai találkozókról van szó, ennek ellenére az első három találkozó a kétségtelenül hasznos szakmai eredmények mellett óhatatlanul kapott bizonyos politikai színezetet: az első kettő esetében a vasfüggöny mögöttiség, a legutóbbi esetben a magyar kisebbségek képviselőinek magyarországi részvétele adta ezt a színezetet. Szeretném hinni, hogy a jövőben ezek a politikai érdekességek hát-

A Reguly Antal Műemlékkönyvtár

térbe szorulnak, eltűnnek, és maradnak a kifejezetten szakmai kérdések. Eltűnnek, mert jórészt mára természetessé vált az országok közötti közlekedés – legfeljebb csak pénzügyi gondok jelenthetnek nehézséget.

Az Országos Széchényi Könyvtárnak, a magyar nemzeti könyvtárnak – mint általában a nemzeti könyvtáraknak – alapfeladata a patriotikum dokumentumok teljesség igényű gyűjtése.

Esetünkben ez a hungarikumokat jelenti, azaz a Magyarországon megjelent műveket és bárhol a világon megjelent magyar vonatkozású kiadványokat: a Halotti Beszédtől a mai napi sajtóig. Így joggal tartja magát a Széchényi Könyvtár az ország, a nemzet emlékezetének. Magyarországon és azon kívül élőkének, bárhol legyenek a világon, ha úgy tetszik, 15 millió magyarének.

De ez nem politikai kérdés. Ez könyvtáros szakmai kérdés. Mint ahogy nem politikai kérdés – egy másik példát említve –, hogy a belgrádi nemzeti könyvtár munkatársai évek óta folytatnak kutatómunkát a szentendrei szerb gyűjteményekben. Mert az ezekben a gyűjteményekben lévő szellemi, kultúrtörténeti érték is része a szerb nemzet emlékezetének is, ahogy része Magyarország emlékezetének is.

A szerb kollégák kutatómunkája nem politikai tevékenység – ők szakmai munkát végeznek.

De említhetek szomorúbb példát is: az Országos Széchényi Könyvtár bosznia-hercegovinai vonatkozású dokumentumainak mikrofilm-másolataival kész hozzájárulni az elpusztult szarajevói nemzeti könyvtár állományának rekonstrukciójához. És ez is elsősorban szakmai feladat.

Ha így fogjuk fel a kérdést, és meggyőződésem, hogy így kell felfognunk, akkor a könyvtárak fontos, pozitív kapcsolatot jelentenek az országok, népek, nemzetek, kultúrák között, különös tekintettel a szomszédos országokra. Ezt támasztja alá az a tapasztalat is, hogy a könyvtárközi kapcsolatok esetenként jobbakként, mint a kormányközi kapcsolatok.

Az információtechnika térhódítása a könyvtárügyben ezeket a pozitív, összekapcsoló folyamatokat nemcsak segítheti, hanem szinte kötelezővé, elkerülhetlenné teszi.

Biztos vagyok benne, hogy a Magyar Könyvtárosok IV. Szakmai Találkozója is erősíteni fogja a könyvtárak és könyvtárosok nemzeteket, kultúrákat összekötő szerepét.

Ebben a hitben és ebben a szellemben kívánok sikeres tanácskozást, hasznos eszmecsere-t az előttünk álló másfél napban.

Poprády Géza

Az etnikai ellentétek okai Közép- és Kelet-Európában

A Németország és Oroszország, illetve a Balti- és az Égei-tenger közötti határövezet posztkommunista demokráciáit fenyegető két nagy veszély egyike az immár évek óta virulens etnikai ellentétek állandósulása: a megértés és megegyezés helyett a gyűlölködés folytatódása és tartós felülkerekedése. Az államok vagy az egy államon belüli többség és kisebbség közötti konfliktusok tartalmuk és megjelenési formájuk szerint egyaránt sokfélék. A mögöttük meghúzódó és felhajtóerőként működő etnikai nacionalizmus pozitív és negatív jelenség, támadó és védekező, békés és erőszakos, racionális és emocionális, konzisztens és inkonzisztens egyaránt lehet, s célját tekintve kulturális és nyelvi jogok kivívására, politikai autonómiára, területi önigazgatásra, belga, kanadai vagy svájci típusú társnemzeti státuszra, s a nemzetközi határok megváltoztatása révén szeparatizmusra, felosztásra és irredenta jellegű egyesülésre egyaránt törekedhet. Bármilyen is legyen azonban a tartalma és megjelenési formája, minden etnonacionális ellentét visszavezethető a térség nemzetállami fejlődésének tökéletlenségére, illetve befejezetlenségére, vagyis arra, hogy a nyelvi-etnikai határok nagymértékben és nagy gyakorisággal térnek el a létező államhatároktól. Ha tehát napjaink etnikailag motivált államközi és államon belüli ellentéteinek okait keressük, akkor mindenképp a közép- és kelet-európai nemzetévtől és államfejlődés sajátosságait kell szemügyre vennünk.

*

A modern nemzetállamok kialakulása Közép- és Kelet-Európában nem több mint kétszáz évvel ezelőtt kezdődött. Az a demográfiai bázis azonban, amelyre ez a folyamat épült, s amely részben a későbbi devianciákért is felelős, sokkal régebben, 500–1500 évvel ezelőtt alakult ki. Részben topográfiai adottságai, északon nyitottsága, délen nehezen megközelíthetősége, illetve egyes vidékek zárványszerűsége, részben az ázsiai eredetű népek meg-megújuló rohamai, s végül egészen a legutóbbi időkig tartó tudatos betelepítések (Baltikum!) következtében Közép- és Kelet-Európa olyan nyelvi és etnikai mozaikká vált, amely a nyugat-európai típusú nemzetállami fejlődést igen megnehezítette. A szóbanfor-